

מקור מגלות ים המלח.

ה . ה . ר ו ל י .

כל־כך הרבה נכתב על־אודות מגלות ים המלח מאז הגלותן בשנת 1947 וכל־כך הרבה השקפות הובעו עליהן עד שהביאו מבוכה בלבבות, ואפשרות של הסכם בין החוקרים נראית ממנו והלאה. בכל־זאת דברים אחדים הולכים ומתבררים. אמנם ישנם עוד חלוקי־דעות בין החכמים, אבל הללו קטנים משהיו.

לעתים קרובות נתערבבו זו בזו שלש בעיות השונות אשה מרעותה בתכלית, ושלש הבעיות הלא הן: א. זמן חבורן של המגלות (להוציא, כמובן, את שתי המגלות של ישעיהו); ב. זמן העתקתן; ג. זמן גניזתן במערת עין פשחה. ברור היה מתחלה, כי דברים אלה מזיקים תקופה ארוכה, אלא כשהוצעו התיאוריות השונות לא שמו לפעמים לב לזאת. אין להניח בשום־פנים, שתקופת המכבים משתקפת במגלות ויחד עם זה לשער, שגניזת המגלות חלה בזמן מרד המכבים, כשם שאין לשער, שתקופת ממלכת אלכסנדר ינאי משתקפת בהן, ויחד־עם־זה לומר, שנגנזו בימי המלך הזה עצמו. כי אין להעלות על הלב, שלפנינו עצם כתב־היד של מחברי המגלות הבלתי־תנ"כיות. ואשר למגלת ישעיהו אשר בידי האב של הכנסיה הסורית — הרי בטוחים אנחנו, שהשתמשו בה זמן רב לפני שנגנזה. הכל מראה, שעברה תקופה ארוכה למן צמיחת הכת וחבורן של המגלות עד הגנזן בתוך כדים במערה.

הארכיאולוגים שבדקו את המערה הביעו תחלה את דעתם באמונה שלמה, כי הכדים הם בני הטפוס של התקופה ההלניסטית המאוחרת וכי אי־אפשר שהוטלו אל תוך המערה אחרי המאה הראשונה, בערך, לפני הספה"נ. האב דה ווא עמד על דעתו כי הכדים נעשו במחשבה תחלה כדי לגנו בהם את כתב־היד האלה — ובעצם זמן הגניזה נעשו [1]. לו נתן משפט זה לאשור, כי אז כל התפתחות הדברים היתה מגיעה לסופה בזמן זה, ואת התחלתה של התפתחות זו היינו, איפוא, צריכים ליחס לתקופה שקדמה לה בהרבה. בעיני רבים, שלא היה לאלי־דם להתריס כנגד סמכותם של הארכיאולוגים בדבר זמן יצירת הכדים, היה ברור, שדה ווא הרחיק מעט ללכת באמרו, שהכדים נעשו

[1] עין *Revue Biblique*, lvi, 1949, p. 495.

לכתחלה לשם גניזת המגלות בהם ושעשיתם חלה בעצם זמן הגניזה. ועתה יש לשמח, שהאב דה ווא הודיע בגילוי־לב הראוי לשבח, כי התגלויות החדשות שבחדשות הוכיחו, שמשפטו הראשון לא היה נכון [2], שכן נמצא כד בשנת 1952 בחורבת קומראן הדומה לכדים שנמצאו במערת עין פשחה, ובצד כד זה היו זרועות מטבעות, שהן בלי־ספק בנות המאה הראשונה לספירה הרגילה. מכאן אנו לומדים ברורות, כי השתמשו בכדים ממין זה גם בזמן חורבן הבית, בערך. יתכן, שהכדים שהכילו את מגלות ים המלח נעשו לפני חורבן הבית, וכמו־כן מסתבר, שהוסיפו להשתמש בכדים מעין אלה גם אחר־כך. עוד לא הובאה ראיה המוכיחה, שהכד שנמצא בחורבת קומראן נטמן בעת שנטבעה האחרונה במטבעות, או כי הכדים נטמנו בעין פשחה בעת ובעונה אחת עם טמינת הכד בחורבת קומראן. כל־מה שברור לנו הוא, כי אפשר ואפשר לאחר בהרבה את תאריך גניזת כתבי־היד במערה ולא לקבל את דעתם הראשונה של הארכיאולוגים. מן הצד השני, הכל נראה כרומז נגד דעת־המועט המאחרת ביותר את תאריך הנדון. הפרופ' דרייבר הראה, כי אין בטענות בעד תאריך מוקדם הוכחה לטובת תאריך כזה [3]. לדבריו, הרבו במקומות מסוימים להשתמש בנמוק הפאליאוגרפי, וצדק בהראותו, שפאליאוגרפיה אינה יכולה להחשב למדע מדויק בימינו אנו, שכן אין בידינו אלא חומר מועט לשם דמוי והשוואה, ונוסף לזה, הרי הדעות חלוקות בנוגע לזמנו של חומר זה. אף־על־פי־כן אין לזלזל בפאליאוגרפיה ולהגיד, שאין בה כל תועלת. כמו־כן צדק הפרופ' דרייבר בטענו, כי גיל הכדים כשהוא לעצמו אין בידו לקבוע את תאריך כתבי־היד שהוטלו לתוכם. בכל־זאת, יש להדגיש שנית, שאין זאת אומרת, כי גיל הכדים אינו מעלה ואינו מוריד. ושוב צדק הפרופ' דרייבר בטענו, שבדיקת הרדיו־קארבון אין בה משום מופת חותך, ושני טעמים לדבריו. ראשית, הבדיקה נעשתה באחד מתכריכי כתבי־היד ולא בכתבי־היד עצמם, ושנית, הבדיקה לא קבעה שנה מדויקת והנחתנו פוסחים בין 167 לפנה"ס עד 233 אחרי הספירה. וכאן עלינו שוב להטעים, שאין אנו רשאים לזלזל ולזול גמור בבדיקה זו. אין אף באחד מן הדברים הנ"ל ראיה מכרעת לטובת השערה פלונית או אלמונית על־אודות תאריך המגלות, אך בהתחברם יחד יש בידם לאשש סברה הקרובה מאד לאמת. עלינו להעריך את הערך הכולל של כל הנמוקים ולא את ערכו של כל נמוק בפני עצמו.

הוגד לנו, כי מערת עין פשחה הכילה פעם ארבעים כדים, שהיו

[2] עין *Manchester Guardian*, April 7, 1952; *Le Monde*, April 9, 1952.
 [3] עין *The Hebrew Scrolls from the Neighbourhood of Jericho and the Dead Sea*, 1951.

בעצם בני־טפוס אחד, אף כי לא בני־תבנית אחת. מכיון שאלה היו בני־טפוס התקופה ההלניסטית המאוחרת, הרי אין הדעת נותנת, שאפשר היה למצא במקום אחד כל־כך הרבה כדים דומים זה לזה מאות רבות בשנים אחרי התחלת התקופה הרומאית. דבר זה אינו מתקבל על הדעת אפילו אם נניח, שהוסיפו ליצור כדים ממין זה בארץ־ישראל זמן מסוים גם לאחר שהתחילה התקופה הרומאית, ואפילו אם נאמר, שהשתמשו בהם זמן רב גם לאחר שיצרום. יש גבול לסברות מעין אלה. זאת ועוד אחרת: אף כי אין ליחס ערך מכריע ובלתי־תלוי לבדיקה של הרדיו־קארבון, הרי יש לה לבדיקה זו ערך מאשר ומקים, ומכיון שהתאריך המאוחר ביותר, שנקבע לתכריכי המגלות על־ידי בעלי־המדע שערכו את הבדיקה, הוא 233 לספּה"נ, הרי יש בזה משום סעד להוכחה המסתמכת על הכדים. נראה, שגם בהוכחה הפאליאוגרפית יש משום סיוע לקביעת תאריך לא מאוחר מן המאות הראשונות לספּה"נ להעתקתם של כתבי־היד אף כי יש לפקפק בדיקנותם של בעלי מדע זה. ואשר לאותיות הסופיות — אין צורתן דומה בכתבי־היד השונים, ולא עוד אלא, שצורתן אינה אחידה אפילו בכתב־יד אחד. אך מאחר שמוצאים אנו בגומא נאש את כל האותיות הסופיות, הרי שקשה לשער, כי זמן רב אחריו תהיינה האותיות הסופיות רווחות באי־אחידות ובחוסר־קביעות בצורתן כבמגלות. אמנם אין אנו יודעים מתי בדיוק נכתב הגומא של נאש, אבל מאז נמצא היו רק חכמים מעטים, שיחסוהו לאחר המאה הראשונה או השניה של ספּה"נ [4].

מכל הנ"ל אנו לומדים, כי אין לקבוע זמן כה מאוחר כמאה החמשית לספּה"נ לכתובת המגלות, וזמן זה מאוחר הוא מדי אפילו לגבי הגנזן במערה. ואשר להשערה, שהמגלות (מחוץ לכתבי־היד התנ"כיים) נתחברו בימי־הביניים, הרי ודאי שאין לה רגלים. אף־על־פי־כן אסירי־תודה אנו לחכמים, שהיו זהירים בדבריהם ושמאנו להסחף בזרם הכללי ולקבוע תאריך מוקדם למגלות; הם הם שהסבו את תשומת־לבנו לקשר, שיש בינן ובין ספרות הקראים מבחינת הלשון והתוכן. כל מהקר במגלות החותר לצין עובדות ברכה בו, ורק שתוף מלא של חכמים מכל הסוגים ירחיב את גבולות ידיעותינו. גם לאחר שיתקבל סוף־סוף תאריך בנוגע לחבורן של המגלות — זיקתן לכתבי־הקראים תאמר

G. Margoliouth, *Jewish Encyclopedia*, viii, 1904, pp. 304b, 312b, [4] יחס אותו למאה הששית או השביעית לספּה"נ, אבל יחיד הוא במשפטו זה. כבר לפני עשר שנים קודם שנתגלו מגלות ים המלח טען ו. פ. אולברייט, שמקורו בתקופת המכבים במאה השניה לפני הספּה"נ. עין *Journal of Biblical Literature*, lvi, 1937, pp. 145 ואילך. בקשר להשקפה זו, עין מ. צ. סגל, ל ש ו נ נ ו ט"ו, 1947, ע' 27 ואילך. זה מקרוב העביר אולברייט את התאריך לאמצע המאה הראשונה לפני הספּה"נ. עין *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 113, Feb. 1949, p. 23 (בהערה).

דרשני. כמורכב אין להסתפק רק בציון העובדה, שיש סמיכות־פרשיות בין המגלות ובין „ברית דמשק“, שנגלה לכפי כיובל שנים בגניזת קהיר; עלינו גם לבאר סמיכות זו מתוך אותה זיקה לספרות הקראית. וכאן הוצע באור המתקבל על הדעת. הפרופ' אייספלד [5] הזכיר את המסופר במכתב טימותי־אוס [6] על־דבר גלוי מערה בקרבת ים המלח בשנת 800 לספירה הרגילה, בערך, שהכילה כתבי־יד עבריים. והאב דה ווא הביא עוד ידיעות [7] ממקורות קראיים על־אודות כת אחת, שנקראה בשם „כת מערה“, מפני שכתביה נמצאו במערה. אם מערה זו, שטימותיאוס מזכירה, היתה מערת עין פשחה, או מערה אחרת בשכנותה, שבה היו טמונים כתבי־יד של אותה הכת, [7א] ואם כל כתבי־היד או מקצתם, שנמצאו בעת ההיא, באו לידי הקראים הראשונים, יכולים אנו להבין איך עלה בידם להשפיע על מחשבת הקראים ועל כתביהם, וכמורכב יכולים אנו להבין כיצד נמצאה „ברית דמשק“ בגניזת קהיר זו שעוד כתבי־יד קראיים רבים נמצאו בה. כתבי־היד המכילים את „ברית דמשק“ הם בני ימי־הבינים, ובודאי צעירים הם בהרבה מאות בשנים מן המגלות, שדנים אנו בהן. אבל יתכן, שהם אינם אלא העתקות של כתבי־היד, שנמצאו במערה שטימותיאוס מספר עליה. על זאת אין ראיה, כמובן, אבל, לכל־הפחות, יש לנו כאן השערה אפשרית, ועל הצד הטוב ביותר — השערה הקרובה לאמת, הנותנת טעם לזיקת הקראים שהזכרנו.

קטעי „ברית דמשק“ מספרים לנו, כי יצמח שורש מגזע ישראל ואהרן 390 שנה אחרי תקופת נבוכדנצר [8]. אי־אפשר למצא פה איזה סדר־זמנים מדויק, מאחר שאין למצא בכל כתבי היהודים מן התקופה שאחרי 200 לפני ספ־נ סדר־זמנים על תקופת פרס, שאפשר לסמך עליו. נראה, שהדברים על צמיחת השורש רומז, שממנה באו כתבי־היד, שאנו דנים בהם. סופר לנו, כי אחרי עבור 20 שנה קם בן־אדם אשר בשם מורה צדק יכונה, ותוך ארבעים שנה אחרי מותו נדדו אלה שנהו אחרינו לדמשק וצפו, שביאת המשיח מצאצאי אהרן וישראל תחול 40 שנה אחרי מות מורה הצדק [9]. ברור, ש„ברית דמשק“ נתחברה לפני תום תקופה זאת של 40 השנה, וקרוב לודאי, שנתחברה סמוך לתקופה הזאת. בעוד שמסתבר, שסדר־הזמנים מנבוכדנצר עד צמיחתה של הכת אינו מדויק כל־צרכו, הרי יכל

-
- [5] עין *Theologische Literaturzeitung*, lxxiv, 1949, cols. 597 ואילך.
 [6] עין O. Braun, *Oriens Christianus*, i, 1901, pp. 299 ואילך.
 [7] עין *Revue Biblique*, lvii, 1950, pp. 421 ואילך.
 [7א] מאז נכתבו הדברים גולו תגליות נוספות בקברים שבסביבה.
 [8] עין *Zadokite Work*, i. 5 (ע' ו, שש' 5 ואילך).
 [9] עין *Zadokite Work*, i. 6 ואילך. ו, 39 ואילך (ע' 1, שש' 8 ואילך, xx, שש' 13 ואילך.

להיות, שיתר סדר־הזמנים הזה הוא מדויק ואפשר לסמוך עליו, שכן מסתבר, שכת זו, שהיתה מעט למעלה מבת 50 שנה בעת ההיא, ידעה את המסורת והחשבון של התקופה ההיא ידיעה נכונה והגונה. מורה הצדק נזכר עוד באחת המגלות שנמצאו בעין פשחה — ב„פשר חבקוק“, ונראה, שפשר זה נתחבר מיד לאחר מות המורה, ומשתקפת בו, איפוא, תקופה שקדמה לתקופת „ברית דמשק“. בין אויבי הכת נמנו כהן רשע והכתים. היו בין החכמים שאמרו, שכתים אלה הם הרומאים והכהן הרשע חי באמצע המאה הראשונה לפני ספה״נ. כאן עלינו לשים לב למגלה אחרת, שלא נתפרסמה אלא בחלקה ושסוקניק קראה בשם מגלת „מלחמת בני אור בבני חושך“. במגלה זו נזכרים כתיי מצרים וכתיי אשור — אף כי רק כתיי אשור נזכרים כאן בפרוש כאויבי הכת. קשה לא לקבל את המסקנה, שכתיי מצריים הם התלמיים וכתיי אשור — הסיליקים, ובמגלה זו, בכל אופן, נמצא הרקע לתקופה הטרומ־רומאית [10]. אם נחפש בתקופה הטרומ־רומאית אחרי זמן שבו הסיליקים עבדו שכם אחד עם אדם שאפשר לכנותו בשם כהן רשע, ושגם הסיליקים וגם הכהן הרשע היו עוינים את כת המגלות, הרי קשה למצאו בתקופה שלאחר החשמונאים. תקופת החשמונאים משביעה את רצוננו יותר מתקופה אחרת, כי עלינו לשים לב כאן לדברים רבים. יש אולי להסיק תאריך המאוחר יותר מזמן הקרב בפניאס, שכן כתיי מצריים אינם נזכרים ישרות כאויביה של הכת. בין החוקים של הכת, שכפי שיש לשער נתנו לה על־ידי מורה הצדק, תופסים מקום חשוב שמירת שבת [11], תעוב עבודת גלולים [12], ואסור נשואי בת־אח [13]. מסתבר, כי אלה באו כהוראות־שעה בימיו של מורה הצדק או ממקור הכת יצאו. יודעים אנו, כי בתקופת החשמונאים היתה השבת נשמרת כהלכתה, שכן היו אז אדוקים קצונים, שלא היו משיבים מלחמה בשבת, ונוח היה להם לההרג מאשר לחללה [14]. ואשר לאסור עבודת גלולים — ודאי שהיה אסור זה אז בתקפו, והדברים על טמוא בית המקדש מתאימים הרבה יותר לתקופת אנטיוכוס אפיפנוס מאשר לתקופות אחרות. קשה למצא זמן

[10] א. דיפון סומר, הסובר, שהכתים הנזכרים בפשר חבקוק הם רומאים, מכיר, כי ב„מלחמת בני אור“ אינם אלא הסיליקים והתלמיים. עין *Apercus préliminaires sur les manuscrits de la Mer Morte*, 1951, p. 98 (בתרגום לאנגלית, בידי הג' א. מ. רולי, 1952, ע' 80).

[11] עין *Zadokite Work*, xiii. 1 ואילך, ע' 13, ואילך, ע' 14, ואילך, ע' 14, ואילך, ע' 4.

[12] עין *Zadokite Work*, ix. 39 ואילך (ע' 13, ע' 13, ע' 13).

[13] עין *Zadokite Work*, vii. 9 ואילך (ע' 7, ע' 7, ע' 7).

[14] עין *1 Macc. ii. 32* ואילך.

[14א] עין 'Menelaus and the Abomination of Desolation', *Studia Orientalia Joanni Pedersen dicata*, 1953, pp. 303.

בין תקופת המכבים ובין ראשית התקופה הרומאית, שבו תפסו חוקים אלה מקום כל-כך גדול בחיי העם. ולהלן נשוב לבעית נשואי בת-אח.

חברי הכת נקראים בשם בני צדוק, וכמעט ברור, שצדוק זה אינו אלא הכהן מירושלים, בן זמנם של דוד ושלמה. שכן הכת אסרה נשיאת הרבה נשים, אבל סלחה לדוד על שהרבה לו נשים, מפני ש"דוד לא קרא בספר התורה החתום אשר היה בארון . . . עד עמוד צדוק". בימי המכבים היתה שאלת כהונת צדוק שאלה חיונית, שכן הכהן הגדול מזרע צדוק אשר לו משפט הכהונה הודח מכהונתו על-ידי מלך הסיליקים, ואת מקומו מלאו בזה אחר זה יזון ומנלאוס, ומנלאוס לא היה, כנראה, אפילו משבט לוי. [14א]

ברבות הימים באותה מאה נעשתה השאלה שנית חיונית, כי החשמונאים לא יצאו משושלת הכהנים הגדולים, אף כי היו מזרע הכהנים. עם-כל-זאת נטלו לעצמם את הכהונה הגדולה. היו עתים במשך תקופת התנאים המדיניים המסובכים ההיא, שהחשמונאים היו באפן זמני בעלי-בריתם של הסיליקים, כי מדרכם היה לארח לחברתם של המרבים במחיר כדי להגיע לשלטון הסיליקים בין אם אלה היו מבני בית סיליקוס ובין אם היו נקלים שעלו לגדולה. רשאים אנו, איפוא, להניח, שכת שתמכה בנאמנות בכהונת צדוק יכולה היתה להיות לצנינים בעיני החשמונאים ובעיני הסיליקים, אנשי בריתם הזמניים. אבל בעתים כאלה לא היו הסיליקים מרבים להראות את ידם הקשה בארץ-ישראל כפי שנראה מתוך פשר חבקוק. בסוף המאה, בימי אלכסנדר ינאי, התנהגו הסיליקים בארץ-ישראל באכזריות רצח, אבל אז הופיעו כמציקים לאלכסנדר ולא כבעלי-בריתו. יתר על כן: בן-זמנו של מורה הצדק ושל הכהן הרשע היה "איש הכזב, (או "איש הלצון", לפי נוסח "ברית דמשק"), אשר מאס את התורה בתוך כול ע[מי]ם" ודבר שקר אל ישראל [15], אין לסבור, כי איש הכזב הוא הכהן הרשע, וברור, שלא יתכן לומר על שום כהן מבני ישראל, שמאס את התורה בקרב כל העמים. איש כזב זה היה, כנראה, אחד מן האויבים הנכרים של הכת, וקרוב לודאי, שהיה ראש הכתים. ועתה: אין בין הסיליקים שאחרי אנטיוכוס אפיפנוס אדם שנאה ויאה שיאמר עליו אף במקצת מן המקצת, שמאס בתורה בקרב כל העמים, בעוד שבספר החשמונאים, חלק א', נאמר, שאנטיוכוס העביר צו בכל ממשלתו וגזר על כל עם ועם, שיעזב את תורתו [16].

[15] עין, *Habakkuk Commentary*, col. V, ש' 11 ואילך;

Zadokite Work, i. 10, ש' 1, ש' 14 ואילך).

[16] עין 1. Macc. i. 41 אם הדברים נכונים מבחינה הסטורית — אין זה מעניננו כאן. דבר אחד אנו לומדים מכאן, כי במאה השניה לפני ספה"נ היה

מן האמור נראה, כי הרבה דברים רומזים לתקופת החשמונאים כזמנו של מורה הצדק. קרוב לודאי, שמורה הצדק הזה אינו אלא אותו הכהן הגדול, אשר לו יאתה הכהונה, חוניו, מי שהודח ממשמרתו, ושהנוהים אחריו קראו לעצמם בני צדוק. הסליקים, ואנטיוכוס כאיש הכזב בראשם, היו אויבי הכת, והתחברו אל הכהן הרשע אשר מנו. ונראה, שהכהן הרשע הזה היה מנלאוס, אשר עליו מסופר, שנאות לחלול הקודש הרב שנעשה בירושלים ושהוא הוא אשר הוביל את אנטיוכוס עובד האלילים אל בית־המקדש לבזו את אוצרותיו. [17] רצח חוניו יצא לפועל בהסתת מנלאוס [18]. זה מכבר סברו הרבה חכמים בני־אסכולות שונות, כי מות חוניו מרומז בדניאל ט' כ"ו, ואם הדבר כך הוא, הרי האמינו, שפטירתו מצינת אחת מנקודות־המפנה של ההסטוריה. כמו־כן חשבו בני־הכת את יום פטירת מורה הצדק לתאריך רב־חשיבות, אשר על פיו תקבע ביאת המשיח.

לעיל הזכרנו את מגלת „מלחמת בני אור בבני חושך“. נראה, שבמגלה זאת אין תאור של מלחמה ממש אלא סדר־הטכסים למלחמה של הכת. בתקופה שאנו מדברים עליה נלחמו היהודים הנאמנים בסליקים וביהודים שתמכו בהם, ובמצב כזה נקל להבין, שאחת מן הקבוצות הקנאיות תתיצב במערכה מאחורי יהודה המכבי ותערוך סדר־טכסים למלחמה כזאת. הכתובות שעל דגליהם מזכירות את אותות קריאות המלחמה, שהיו רווחות ביהודה [19], וההימנונים, שחוברו כדי לשיר אותם בשוב הצבא המנצח, מזכירים את השירים ששרום, לפי המסופר, אנשי יהודה [20].

אסור נשואי בת־אח יכול גם הוא להיות עשוי לתקופה הזאת. המתנגדים לבית חוניו, הכהן הגדול, היו בני טוביה, שבראשם עמד יוסף, מי שרכש לו את זכויו חכירת המסים של האכרים לפני עבור ארץ־ישראל לשלטון הסליקים. הזכיון הזה היה שייך מקודם לכהן הגדול, ולכן התחילו חכוכים בין שני הבתים האלה. והנה יוסף היה ממשפחת חוניו [21], ועלה בידו למלא את תאווה על חשבון בת־אחיו בהסכמת אביו וברצונו, ולבסוף נשא אותה בתנאים שהיו לשמצה גדולה [22]. יכולים להבין על נקלה כיצד כת שדבקה בחוניו

יהודי יכול להאמין, שאנטיוכוס עלול לעשות מעשה מגונה כזה. לכן אפשר ואפשר להבין כיצד יהודי אחר יחס לו דברים דומים לאלה.

[17] עין 2 Macc. v. 23 ואילך.

[18] עין 2 Macc. iv. 32 ואילך.

[19] עין 2 Macc. viii. 23, xiii. 15.

[20] עין 1 Macc. iv. 24.

[21] עין Josephus, *Antiq.* XII, iv, 2. (xii. 160).

[22] עין Josephus, *Antiq.* XII, iv. 6 (xii 186).

ואילך.

היתה קוראה חמס על מעשה מגונה זה וכמו־כן — כמה קל היה לה לכת זו להעמיד אז על הפרק את שאלת נשואי קרובים. ליוסף היתה כבר משפחה רבת בנים, וכנראה היתה אשתו, אשר ילדה אותם לו, עוד בחיים, ובכן חטא הטא כפול, האחד — בהרבותו לו נשים, והשני — בנשאו את בת־אחיו. באמת, נשואי בת־אח אין אסורם אסור תורה, ולא עוד אלא שהפרושים דברו בשבחם [23], אולם הכת הזאת שאסרתם תמכה את יתדותיה בגזרה שוה: מאחר שאסור לו לאדם לשאת את דודתו, הרי הדעת נותנת, שאין לה לאשה להנשא לדודה. ויש צורך לצין כאן, שגם הקראים אסרו נשואים כאלה — ומאותו טעם.

יתכן, שבית טוביה הוא בית אבשלום הנזכר בפשר חבקוק [24]. יש חכמים, שחפשו אחר בן־אדם בשם אבשלום, אבל מכיון ששמות יתר הנפשות של אותו זמן הנזכרים במגלות אינם שמות פרטיים, הרי מסתבר מאד, שגם שם זה אינו אלא מין חניכה שנתנה לו מטעם האנשים שדרכיו לא מצאו חן בעיניהם, וכשם שאבשלום בן דוד בגד במשפחתו הוא, כך בית אבשלום בגד באחיו; לדעתם צריך היה בית זה לבוא לעזרתם ולא בא. בית אבשלום נזכר לגנאי על אשר לא בא לעזרת מורה הצדק. יתכן, שזה קרה כשהודח ממשרתו ומנלאוס הוקם תחתיו. בית טוביה, בעל ההשפעה הגדולה, יכל היה להשתמש בכח ההשפעה שלו על הסיליקים כדי למנוע את השערוריה הזאת. ומפני שלא עשה זאת ולא היה נאמן לבני משפחתו כנוהו בצדק בני־הכת בשם הגנאי „בית אבשלום“.

אין כאן המקום לסקור את יתר השקפות החכמים השונים בדבר רקען של המגלות [25], אך זאת נאמר: אין אף אחת מן התקופות המוצעות יכולה להתאים יותר לפרטים שבמגלות מאשר תקופת המכבים. נוסף לזאת: יש פרטים במגלות, שאי־אפשר להתאימם לשום תקופה מן התקופות השונות המוצעות מטעם החוקרים השונים. יש אומרים, שפרט אחד, והוא פולחן הדגלים על־ידי הכתים, אינו עולה יפה לפי השקפתנו. לדבריהם, אין ליחסו אלא לפולחן הרומאי של „סיגנה“. אך הנה דלה הוא ידיעתנו על־דבר דגלי הסיליקים, ואין בידנו לומר בבטחה, שדמותו של ציאוס — או דמות המלך שראוהו כציאוס שנתגלה בחיים — לא היתה עליהם. ג־רם מספר לנו, כי

[23] S. Krauss, *Studies in Jewish Literature* (Kaufmann Kohler עין Festschrift), 1913, p. 165.

[24] עין, *Habakkuk Commentary*, col. V, ש' 9 ואילך.

[25] עין, 'The Internal Dating of the Dead Sea Scrolls', *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, XXVIII, 1952, pp. 295 ואילך; *The Zadokite Fragments and the Dead Sea Scrolls*, 1952

של כותב הטורים האלה ובהם תמצא סקירות קצרות המנתחות את ההשקפות המובאות בזה.

בעת שטמא אנטיוכוס את ההיכל העמיד בתוכו את פסל ציאוס ואת פסלו הוא [26]. ובתהלים פרק ע"ד אנו קוראים, שהצוררים „שמו אותם אתות” „בקרב מועדך”, ונראה, שהכונה כאן היא להיכל. מוזר הדבר, כי המושג „דגל” מובע כאן במלה „אות”, והיא היא המלה הנזכרת בפשר חבקוק, ובהוראה זאת אין לה אלא אחות אחת (במדבר ב' י"ב) הכתובה אחרי המלה „דגלו” הרווחת יותר במקרא. הרבה חכמים סברו, שמזמור ע"ד חובר, או שוכלל, בתקופת החשמונאים, ואף חכם משמר וזהיר בדבריו כקאלה סבר, כי פסוק ד' שבמזמור הותקן בתקופה זאת [27]. אם יש לסברה זו על מה שתסמך, הרי פסוק זה יש בו משום עדות, שבזמן אנטיוכוס הוכנסו דגלי האויב לפולחן הדת, ואם אין לה על שתסמך, הרי עלינו למצא זכר, שהשתמשו בהם אף קודם לכן. בין כך ובין כך, איפוא, אין דבר שימריצנו לומר, שיש ליחס את הפולחן האילי של הדגלים לתקופת הרומאים.

אם נכונה השקפתנו, הרי שמורה הצדק חי בתקופת אנטיוכוס אפיפ' נוס, ונדידת הכת לדמשק, שחלה תוך 40 שנה למותו, היתה באחת מן השנים, שקדמה לשנת 131 לפני הספה"נ. פשר חבקוק, סרך היחד וההמנינים נתחברו, כפי שיש להסיק, לפני הנדידה לדמשק, בעוד ש„ברית דמשק” נתחברה אחרי הנדידה הזאת, אולם גם היא נתחברה קודם שנת 131 לפני הספה"נ. מסתבר מאד, כי הנדידה וחבור הספר חלו רק שנים אחדות קודם שנת 131 לפני הספה"נ. הרי כאן התאמה לרוח הכללית העוברת כחוט השני בכתבים האפוקליפטיים, והיא — הצפיה לביאת המשיח בעתיד הקרוב.

כאן יש לצין, שהכת התענינה בלוח השנים [28]. על אנטיוכוס נאמר, כי הוא היה משנה זמנים ועדנים [29], ואנו יודעים מספר היובלים, שמסתבר מאד שיש ליחסו לאמצע המאה השניה לפני הספה"נ [30], כי בעת ההיא הרבו להתוכח בעניני לוח השנה. ב„ברית דמשק” יש רמז לספר היובלים [31], ודבר זה יובן על-ידי ההשקפה שהרצינו.

[26] עין Migne, *Patrologia Latina*, xxv, 1845, col. 569: 'in templo Jerusalem, Jovis Olympii simulacrum et Antiochi statuas ponerent quas nunc abominationem desolatioies vocat'.

[27] עין *Le Livre des Psaumes*, ii, 1936, pp. 18 ואילך.

[28] עין S. Talmon, *Biblica*, xxxii, 1951, pp. 549 ואילך.

[29] עין דניאל, ז' כ"ה.

[30] עין L. Finkelstein, *Harvard Theological Review*, xxxvi, 1943, p. 20; R. H. Charles, *Apocrypha and Pseudepigrapha*, ii, 1913, p. 6; H. H. Rowley, *The Revelance of Apocalyptic*, מהד' ב', 1947, עע' 84 ואילך; *Jewish Quarterly Review*, N.S. xxxvi, 1945-46, pp. 184 ואילך.

[31] עין *Zadokite Work*, xx. 1 (p xvi, שש' 3 ואילך).

קל לשבץ את הנדידה לדמשק בזמן שהוצע, כי דעת לנבון נקל, שכת שהיתה מסורה בכל נפשה לדרישות בית צדוק תתקומם בחשמונאים על שנטלו לעצמם את הכהונה הגדולה ותמצא, שמוטב לנדוד אל מקום אחר. ובעת שהחשמונאים תמכו פעם בפלוני שהתנשא למלוך בסוריה ופעם באלמוני שהתנשא לשלוט בה אפשר שדמשק היתה ביד אלה שהיו עוינים את החשמונאים, ומפני זה היו מרוצים לתת מחסה לפליטי ארץ־ישראל.

קרוב לודאי, כי הגלות לא היתה גלות עולם, וכי בימים יותר טובים עלה ביד הכת לשוב לארץ־ישראל. כל הדברים מראים, שהכת היתה קבוצת אסיים קדומה, או כת דומה לה, שממנה יצאו כת האסיים וכתות אחרות. אין להתפלל, שקימים הבדלים בין דרכי־חייהם ובין דרכי־חייהם של האסיים כפי שידועים הם לנו מתוך הכתבים, שהגיעו אלינו מן המאה הראשונה לספה"נ. אבל מדת הדמיון הגדולה שישנה בין הכתות האלה עשתה רושם על חוקרים רבים, והללו סברו, שאפשר מאד, שמדי האסיים באו אלינו מגלות ים המלח. אם היה היתה הכתה כת של אסיים, הרי העובדה, שהאסיים גרו קרוב לים המלח במאה הראשונה לספה"נ [32] אומרת, כי יש טעם לשער, כי גלות דמשק לא היתה שלמה, והמשבר שגרם לגניזת המגלות לא היה אותו המשבר שגרם לנדידה. הגניזה הסופית של המגלות לא חלה, כנראה, כל זמן שנמצאו אסיים בסביבה, זאת אומרת לא לפני החלק האחרון של המאה הראשונה לספה"נ, או אולי אחרי־כן. יוסף פלאביוס כתב את דבריו על־אודות האסיים אחרי חורבן הבית [33], ואין בהם כל רמז, שזה מקרוב עבר עליהם משבר גדול, שהביא קץ לחייהם בארץ־ישראל. לכן אפשר, שהזמן שבו חדלו האסיים להתקיים בסביבות ים המלח לא חל לפני ימי בר־כוכבא.

בכל זמן ועדן שעברו בין חבור המגלות ובין גניזת הכדים במערה יכולות היו העתקות של המגלות (הבלתי תנ"כיות) להעשות. יש, איפוא, רוח גדול של זמן, ולפי השקפתנו אין צורך לצמצם את כל התהליך כולו בתוך מרחב קטן של זמן, כי עלינו לקחת בחשבון את הזמן, שבו השתמשו בכתבי־היד וכמו־כן את ההפסקה, שחלה בין חבור המגלות להעתקתן. כיוצא בזה, יש לפנינו זמן רב למדי, שבו השתמשו במגלת ישעיהו. נכר, שידיים משמשו בכתבי־יד זה ונמצאים בו עקבות של תקונים אחרי שנתקלקלו מרוב שמוש. בעוד שיש לטעון נגד מדת דיקנותם של מקצת מבעלי הפאלאוגרפיה, נראה, שהשקפתנו פה נותנת תחומים רחבים, שבתוכם אפשר להתאים כראוי את

[32] עין Pliny, *Quod omnis probus liber sit*, 75 ואילך.
[33] עין *Antiq.*, xviii, i, 5 (xviii ואילך); Wars, II, viii, 2 ואילך.
(ii. 119 ואילך).

זמן כתיבת המגלות השונות. חוץ מזה, הולכת היא בד בבד עם התאריך הארכיאולוגי שנתן לכדים וכמורכן עם התוצאות שנתקבלו עלידי בדיקת הרדיוקארבון.

אם כן, איפוא זהו מה שאפשר להסיק לפי שעה (ונחוץ להטעים, שהמסקנות אינן אלא מסקנות־גשוש עד שיפרסמו את כל כתבי־היד; ואולי תהיינה זקוקות לשנוי ותמורה במדה מסוימת, שכן כבר נתגלו כתבי־יד חדשים): — ההשקפה האומרת, שהכת התחילה להתקים 200 שנה לפני הספה"ג, בערך, וש"ברית דמשק" והמגלות (מחוץ למגלות התנ"ך), שנמצאו זה מקרוב, נתחברו בזמנים שונים במשך שני השלישים של אותה המאה, אך נגנזו במערת עין פשחה לא לפני המאה השניה לספה"ג מתאימה לכל העובדות יותר מאיזו השקפה אחרת שהוצעה.

(ת ר ג ו ם)

נספח

המאמר הנ"ל, שנכתב ב 1952, מסכם את השקפותי שהובעו בספרי [1], שנמצא אז בדפוס. מאז הגיעונו ידיעות נוספות מן החפירות, שנערכו בחורבת קומראן, והללו נותנות רגלים לדעה האומרת, שתאריך טמינת המגילות במערה חל בזמן מלחמת היהודים, שסופה היה חורבן הבית השני, ולא בזמן בר כוכבא. נראה, שאין כל שיכות בין התגליות האחרונות בואדי מורבעת ובחורבת אל־מירד למגילות שטפלנו בהן לעיל, ולא היה ידוע עליהן דבר כאשר נכתב מאמרי. במרוץ השנתיים האחרונות נכתב הרבה על המגילות שגולו ב 1947, ונוטים החכמים בדרך־כלל לדעה האומרת, שמורה הצדק חי בזמנו של אלכסנדר ינאי או בזמנו של פומפאוס. אין, לדעתי, אף באחת משתי ההשקפות האלה משום מופת חותך המניח את הדעת, ואציע לקורא, שיעיין בדבריו המפורטים של א. מישל על "מורה הצדק" [2], שבהם מובעות השקפות, שעיקרן עולה בד בבד עם ההשקפות שהבעתי אני. מישל בא לידי השקפות אלה על דעת עצמו. בפרט אחד, בזהוי בית אבשלום, אין דעתו כדעתי

The Zadokite Fragments and the Dead Sea Scrolls.
Le Maître de Justice (1954).

[1]

[2]

